

การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับสนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว

ยุลดา ทรัพย์สมบูรณ์* วริยา ภัทรภิญโญพงศ์**

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาทเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับสนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการค้นหาอัตลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทจำนวน 6 แห่ง ได้แก่ สวนนกชัยนาท วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดพระบรมธาตุวรวิหาร เขื่อนเจ้าพระยา และเมืองสรรคบุรี ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยแนวคิดด้านการประเมินคุณค่าความสำคัญทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่ คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม ความแท้ดั้งเดิม เอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ (Identity) ของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 6 แห่ง

ผลจากการวิจัยพบว่าแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดพระบรมธาตุวรวิหาร และเมืองสรรคบุรี มีความโดดเด่นในด้านมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนเขื่อนเจ้าพระยาและสวนนกชัยนาท มีคุณค่าความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความโดดเด่นในระดับประเทศ

สำหรับข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการประเมินคุณค่าความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมนั้น ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว โดยการจัดการด้านการสื่อความหมายท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาทมากขึ้น และสร้างผลกระทบเชิงบวกจากการท่องเที่ยวมากขึ้น

คำสำคัญ : คุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม มูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว

*อาจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

**อาจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

An Examination of Major Tourist Attractions in Chai Nat Province to Provide Information for Creating Tourism Added Value

Yulada Subsomboon, Wariya Pattharapinyophon

Abstract

The research examines major tourist attractions in Chai Nat province of Thailand, and aims to provide relevant information to assist in creating tourism added value for the region. A qualitative research method was employed to assess the cultural significance of tourism destinations. Local communities participated in identifying six major tourist attractions in Chai Nat province; Chai Nat Bird Park, Pak Khong Makham Thao Temple, Phra Borommathat Wora Wihan Temple, Thammamun Wora Wihan Temple, Chao Phraya Dam, and Muang Sankhaburi. A review of the preceding literature relating to cultural significance assessment was undertaken, and in-depth interviews were conducted to comprehend the cultural significance of tourism destinations. The data was analysed based on the concept of a cultural significance assessment, using seven categories; Aesthetic Value, Historical Value, Social Value, Environmental Value, Authenticity, Uniqueness and Identity.

The study revealed that the cultural heritage features at four tourist attractions in Chai Nat province; Pak Khong Makham Thao Temple, Phra Borommathat Wora Wihan Temple, Thammamun Wora Wihan Temple, and Muang Sankhaburi were regarded as outstanding. In addition, the environmental values of the Chao Phraya Dam and Chai Nat Bird Park are rated on a national level. The study provides a useful assessment of the regions cultural significance for both tourism entrepreneurs and stakeholders in Chai Nat province. The results of the study are applicable and instrumental in providing tourism added value for Chai Nat province via the use of tourism interpretation and creative tourism management, in order to attract more tourists to visit Chai Nat province and maximise positive impacts of tourism.

Keywords : Cultural Significance, Tourism Added Value

บทนำ

จังหวัดชัยนาทเป็นแหล่งอารยธรรมที่ซ้อนทับกันหลายยุคสมัย ตั้งแต่สมัยทวารวดี สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ปรากฏอยู่ตามบริเวณลุ่มน้ำสำคัญทั้งสามสายที่ไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำน้อย ทำให้เมืองชัยนาทเต็มไปด้วยมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและความสมบูรณ์อยู่หลายแห่ง หน่วยงานภาครัฐของจังหวัดชัยนาทได้เล็งเห็นความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว จึงได้คัดเลือกเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ (Potential) ที่สามารถพัฒนาให้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด อาทิ วัดปากคลองมะขามเฒ่า ศูนย์รวมแห่งศรัทธาของชาวพุทธ โดยเป็นวัดที่หลวงปู่ศุข เกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงได้จำพรรษา วัดพระบรมธาตุวรวิหาร วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดมหาธาตุ แห่งเมืองสรรคบุรี สวนนกชัยนาทซึ่งมีกรงนกใหญ่ที่สุดในเอเชีย รวมถึงเขื่อนเจ้าพระยาเป็นเขื่อนเพื่อการชลประทานที่สร้างขึ้นเขื่อนแรกของประเทศ จากความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวให้เกิดการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทที่วางอยู่บนตราสินค้า (Branding) ในประเด็น “วัด นก เขื่อน” ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (สยามล ชัยรัตนอุดมกุล และคณะ, 2553, น. 1)

ในการนี้เมื่อพิจารณาศักยภาพของบริบทเชิงพื้นที่ที่มีความหลากหลายและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรของจังหวัดชัยนาท จะเห็นได้ชัดว่า ทรัพยากรเหล่านี้ต่างเป็นทั้งต้นทุน พลังขับเคลื่อน และแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดในปัจจุบัน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างให้ความสำคัญกับทรัพยากรดังกล่าวในการนำมาใช้เป็นกลยุทธ์หลักด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงคุณค่าและความสำคัญที่แฝงอยู่ในมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ กลับไม่พบรายละเอียดเชิงคุณค่าความสำคัญที่มีความชัดเจนและความถูกต้อง ตลอดจนยังขาดการให้คุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม (Cultural Significance) ความแท้ดั้งเดิม (Authenticity) เอกลักษณ์ (Uniqueness) และอัตลักษณ์ (Identity) ของมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องในรูปแบบของเรื่องราว (Story) และคุณค่า (Value) (Australia ICOMOS International Council of Monuments and Site, 1999, p. 12) เพื่อนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาต่อยอดและการใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Added Value) ทางการท่องเที่ยวเพื่อให้จังหวัดชัยนาทเป็นจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยวในฐานะของเมืองท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจในการสำรวจและจำแนกข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งท่องเที่ยวหลักที่แสดงถึงอัตลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท เพื่อส่งเสริมให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยเรื่องเล่าการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท ผ่านคุณค่าความสำคัญทางด้านวัฒนธรรม ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์เชิงสร้างสรรค์ทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านเรื่องเล่า (Story) ในมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Heritage) และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage) เพื่อให้มีทรัพยากรและคลังข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งท่องเที่ยวหลักเป็นปัจจัยในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว การตลาดทางการท่องเที่ยว การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยง การส่งเสริมให้สังคมท้องถิ่นมีการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงการพัฒนาทักษะและความรู้ ความเข้าใจของภาคภาควิชาให้มีความสามารถในการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวจากฐานทรัพยากรในท้องถิ่นจะได้รับการอนุรักษ์ สืบทอดและพัฒนาส่งมอบเป็นมรดกทางวัฒนธรรมตกทอดสู่รุ่นลูกหลานสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวและจำแนกคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักที่เป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท ตามแนวคิดการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวผ่านเรื่องเล่า

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

1. การสื่อความหมาย หมายถึง การสร้างและส่งเสริมการรับรู้ของนักท่องเที่ยวให้เกิดความเข้าใจต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยผ่านสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์
2. คุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม คือ คุณค่าทางสุนทรียภาพทางประวัติศาสตร์ หรือทางสังคมของมรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถพิจารณาได้จากการตกแต่ง การใช้สอย ความทรงจำ สถานที่ และวัตถุที่เกี่ยวข้อง
3. คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ คือ องค์ประกอบของสถานที่หรือพื้นที่ที่มีทัศนียภาพหรือลักษณะทางกายภาพงดงาม สะท้อนรูปแบบที่มีเอกลักษณ์หรือที่โดดเด่น
4. คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คือ ความเกี่ยวเนื่องกับบุคคล เหตุการณ์ กิจกรรมหรือช่วงเวลาที่สำคัญในอดีตที่มีอิทธิพลต่อแหล่งท่องเที่ยว
5. คุณค่าด้านสังคม คือ คุณสมบัติของสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ ทางสังคม ทางวัฒนธรรม และก่อให้เกิดกิจกรรมทางสังคมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนหรือกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวเอง หรือเชื่อมโยงกับภายนอก
6. คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม คือ ความสำคัญทางระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิประเทศที่มีคุณค่าและความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของกลุ่มคนหรือชุมชนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ไม่ว่าจะเป็น การมีคุณค่าในแง่ขององค์ความรู้ สังคม ความงาม และการดำรงชีวิต
7. ความแท้ดั้งเดิม คือ ความเป็นของแท้ดั้งเดิมที่แท้จริง พิจารณาได้จากรูปแบบ การออกแบบ วัสดุ การใช้ประโยชน์ หน้าที่ จารัตประเพณี เทคนิค ระบบการจัดการ สถานที่ตั้ง สภาพองค์ประกอบ และภาษา เป็นต้น
8. เรื่องเล่า คือ เรื่องราว และ/หรือเนื้อหา ในท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งที่เป็นเรื่องจริงหรือสมมติขึ้น โดยมีการสืบทอดและเล่าเรื่องราวแบบปากสู่ปาก แม้ว่าภายหลังอาจมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม
9. มูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวผ่านเรื่องเล่า คือ กระบวนการนำองค์ประกอบของเรื่องเล่ามาใช้พัฒนาทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยว ในมิติด้านพื้นที่ ด้านการสื่อความหมายและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวและวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักที่เป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท ตามแนวคิดการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวผ่านเรื่องเล่า โดยมีกระบวนการวิจัย ดังนี้

1. กระบวนการวิจัย

1.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม แนวคิดการสร้างมูลค่าเพิ่มจากเรื่องเล่า

1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญและชุมชนในพื้นที่ และทำการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท

1.3 ลงสำรวจพื้นที่ (Walk Through) ร่วมกับการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม (Cultural Significance) ในพื้นที่ศึกษา โดยใช้หลักการประเมินจากกฎบัตรเบอร์รา (Burra Charter) ของไอโคโมสออสเตรเลีย (International Council on Monuments and Sites: ICOMOS Australia) เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย (Australia ICOMOS International Council of Monuments and Site, 1999, p. 12) ประกอบด้วย คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historical Value) คุณค่าด้านสังคม (Social Value) คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Value) คุณค่าทางด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Value) ความแท้ดั้งเดิม (Authenticity) เอกลักษณ์ (Uniqueness) และอัตลักษณ์ (Identity)

1.4 นำผลข้อมูลและข้อเท็จจริงมาประชุมสัมมนาและสนทนากลุ่มย่อยร่วมกับภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องเพื่อสรุปข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเพื่อให้ได้แหล่งท่องเที่ยวหลัก และนำมาดำเนินการวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม และกำหนดใจความหลัก (Theme) ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถนำมาใช้ในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวผ่านเรื่องเล่า

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ ภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และชุมชนท้องถิ่น

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) ภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จัดเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 12 คน (2) ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ที่เป็นผู้นำในท้องถิ่นที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นตั้งอยู่ รวมทั้งผู้นำแบบไม่เป็นทางการ เช่น เจ้าอาวาส ผู้นำทางสังคม เป็นต้น โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงและแบบ Snowball Sampling เริ่มต้นจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ๑ ละ 3 คน ในแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 6 แห่ง รวมทั้งสิ้น 18 คน จากนั้นให้แนะนำผู้ที่สัมภาษณ์อีก 2 คน (3) ชุมชนท้องถิ่น ที่พำนักอยู่บริเวณโดยรอบแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 6 แห่ง โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงและแบบ Snowball Sampling รวมทั้งสิ้น 30 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 แบบสำรวจคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม โดยมีหัวข้อดังนี้ คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historical Value) คุณค่าด้านสังคม (Social Value) คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Value) ความแท้ดั้งเดิม (Authenticity) เอกลักษณ์ (Uniqueness) และอัตลักษณ์ (Identity) สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แผนที่ ภาพถ่ายดาวเทียม เครื่องวัดพิกัดจากสัญญาณดาวเทียม (GPS) เป็นต้น

3.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยทำการสัมภาษณ์กับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และชุมชนในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงสภาพในอดีตและปัจจุบันของบริบทชุมชน 3) การจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) กับภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันระดมความคิดเห็นที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทในด้านคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งจากการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวและการวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่ คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม ความแท้ดั้งเดิม เอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 6 แห่ง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี โดยอาศัยบริบทของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นพื้นฐาน และนำมาเรียบเรียงเป็นเนื้อหาที่สมบูรณ์

ผลการวิจัย

1. ผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

จากการสำรวจภาคสนามและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่าจังหวัดชัยนาทมีทรัพยากรการท่องเที่ยวหลักที่แสดงถึงอัตลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท มี 6 แห่ง จำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา 2) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน และวัฒนธรรม ได้แก่ วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดพระบรมธาตุวรวิหาร และเมืองสรรคบุรี

2. ผลการจำแนกคุณค่าความสำคัญด้านวัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท และการกำหนดใจความหลัก (Theme) เพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว มีดังนี้

2.1 สวนนกชัยนาท : จากเศษฟาง สู่ความภาคภูมิใจของชาวชัยนาท พบคุณค่าในด้านต่อไปนี้

2.1.1 คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ ความสวยงามของภูมิทัศน์และบรรยากาศที่ร่มรื่นกลมกลืนไปกับสภาพแวดล้อมในสวนนกและเขาล่อง ความสวยงามในความหลากหลายของรูปแบบและสีสันของนกในป่าฝนเขตร้อน (Tropical Rainforest) หลากหลายสายพันธุ์

2.1.2 คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ จุดเริ่มต้นของงานมหรหรรพ์หุ่นฟางนกชัยนาท โดยดร.ไพรัช เตชะรินทร์ ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาทในสมัยนั้น ได้มีแนวความคิดการทำหุ่นฟางนกมาจากการเห็นเกษตรกรทำหุ่นฟางหนูขนาดใหญ่ในงานรณรงค์ปราบหนูนา จึงมีแนวคิดที่ว่าฟางข้าวที่เหลือจากการเก็บเกี่ยวของชาวนาน่าจะนำมาสร้างเป็นรูปสัตว์ชนิดต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะหุ่นฟางนก เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์สวนนกชัยนาท โดยเริ่มมีการจัดงานมหรหรรพ์หุ่นฟางนกครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2529 ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 รัฐบาลและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เชิญชวนหุ่นฟางนกของจังหวัดชัยนาทเข้าร่วมงานปีการท่องเที่ยวไทย หลังจากนั้นงานมหรหรรพ์หุ่นฟางนกจึงเป็นที่ยอมรับและจัดเป็นงานประเพณีประจำปีที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท และปัจจุบันได้ใช้บริเวณสวนนกจังหวัดชัยนาทเป็นที่จัดงาน (กรมศิลปากร, 2542, น. 270)

2.1.3 คุณค่าด้านสังคม เป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท โดยมีการรวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพของนกและการจัดแสดงพันธุ์ปลากลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นพื้นที่ที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาของชุมชนจากการนำวัสดุเหลือใช้จากการเกษตรมาสร้างสรรค์ให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม ทำให้กลายเป็นสัญลักษณ์และตัวแทนภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาทในฐานะเป็นเมืองแห่งนก

2.1.4 คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม สวนนกชัยนาทมีสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างที่ออกแบบจากแนวคิดตามธรรมชาติให้มีภูมิทัศน์ที่แสดงออกถึงถิ่นอาศัยของนกในระบบนิเวศตามธรรมชาติ ทั้งบนบก ในน้ำ

และชาวน้ำ รวมถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่ให้เป็นแหล่งนันทนาการและแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของสัตว์ มีศักยภาพเชิงพื้นที่ในฐานะแหล่งเรียนรู้เชิงวิทยาศาสตร์ (ด้านสิ่งแวดล้อมและชีววิทยาของนก) สำหรับนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป

2.1.5 ความแท้ดั้งเดิม สวนนกชัยนาทมีความต่อเนื่องในการรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศทางธรรมชาติของนกในป่าฝนเขตร้อนภายใต้กรงนกขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินชมวิถีชีวิตของนกภายในกรงนกใหญ่ได้อย่างใกล้ชิด และภูมิปัญญาในการนำฟางซึ่งเป็นวัสดุเหลือใช้จากการเกษตรมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หุ่นฟางนกในรูปแบบและขนาดต่าง ๆ

2.1.6 เอกลักษณ์ เป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของนกในป่าฝนเขตร้อนในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและมีหุ่นฟางนกขนาดใหญ่เป็นภูมิลักษณะสำคัญ แหล่งจัดงานมหกรรมหุ่นฟางนกแห่งแรกในประเทศไทย เป็นเอกลักษณ์ที่มีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทยและในโลก การจัดสร้างหุ่นฟางนกนั้นได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการสร้างให้ดียิ่งขึ้น ช่วยสร้างสีสันบรรยากาศด้านการท่องเที่ยว ส่งผลให้มีการใช้จ่ายเงินหมุนเวียนนารายได้เข้าสู่จังหวัดส่งผลดีต่อภาคเศรษฐกิจโดยรวม

2.1.7 อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสังคมเกษตรกรรมวัฒนธรรมข้าวโดยนำทรัพยากรเหลือใช้ภายในชุมชนหลังการเก็บเกี่ยวมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหลือใช้อย่างคุ้มค่าตามหลักการ 3R (Reduce, Reuse, Recycle) ให้เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัด

2.2 วัดปากคลองมะขามเฒ่า : หลวงปู่ศุข...ปราชญ์ของแผ่นดิน พบคุณค่าในด้านต่อไปนี้

2.2.1 คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ ท่าเลที่ตั้งวัดปากคลองมะขามเฒ่าอยู่บริเวณปากคลองมะขามเฒ่าหรือต้นแม่น้ำท่าจีน สภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นชุมชนเกษตรกรรมมีน้ำในวัฒนธรรมข้าวที่มีความสงบ ร่มรื่น และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของวิถีชีวิตในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ภายในวัดปากคลองมะขามเฒ่ามีภาพจิตรกรรม ฝาผนังฝีมือพระหัตถ์ของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ที่แสดงออกถึงสุนทรียศาสตร์ทางศิลปะและการแสดงออกถึงอารมณ์สนุกสนานที่แฝงอยู่ในภาพพลักษณ์กำลังแหวกว่ายสายชลตนหนึ่งในมือถือขวดสุรา มีอักษรภาษาอังกฤษแทนอาวุธ

2.2.2 คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ วัดปากคลองมะขามเฒ่าเป็นพื้นที่และสถานที่ที่พระครูวิมลคุณากร (หลวงปู่ศุข) เกจิอาจารย์ที่มีความเข้มแข็งและบารมีอันแก่กล้าของจังหวัดชัยนาท ได้จำพรรษา รวมถึงกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ได้เสด็จมาประทับที่วัดเพื่อฝากตัวเป็นลูกศิษย์เรียนวิชาการต่าง ๆ โดยหลวงปู่ศุขเป็นผู้ถ่ายทอดให้โดยตรง นอกจากนี้ภายในพระอุโบสถของวัดมีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือพระหัตถ์ของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ที่วาดร่วมกับข้าราชการบริพาร เป็นภาพพุทธประวัติตอนบำเพ็ญทุกรกิริยาเพื่ออุทิศแด่พระพุทธศาสนา

2.2.3 คุณค่าด้านสังคม วัดปากคลองมะขามเฒ่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนาของจังหวัดชัยนาท เป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านและรวบรวมตำราคาถา และตำรายาหลวงปู่ศุขที่มีสรรพคุณเป็นยาอายุวัฒนะ ยาสมุนไพรรักษาโรคมะเร็ง ยาแก้โรคเบาหวาน ยาแก้ความดันโลหิต ยาแก้ปวดเมื่อย เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2542, น. 200)

2.2.4 คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม บริเวณหน้าวัดปากคลองมะขามเฒ่าติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นแหล่งอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์สัตว์น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนบริเวณด้านหลังวัดเป็นแหล่งอนุรักษ์พืชสมุนไพรตามตำรับยาหลวงปู่ศุข

2.2.5 ความแท้ดั้งเดิม วัดปากคลองมะขามเฒ่ายังคงสืบสานตำรายาสมุนไพรของหลวงปู่ศุข มาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่นับว่าเป็นเอกลักษณ์ทางด้านจิตรกรรมที่สำคัญของ จังหวัดชัยนาทที่ควรค่าแก่การศึกษา

2.2.6 เอกลักษณ์ หลวงปู่ศุข ปราชญ์...ของแผ่นดิน และเกจิอาจารย์ชื่อดัง ภูมิปัญญาการ แพทย์พื้นบ้าน

2.2.7 อัตลักษณ์ ความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงปู่ศุขและวิชาคาถาอาคม เช่น หลวงปู่ศุขแปลงตัว เป็นเสือ จระเข้ เดินข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา เหยียบเรือรบเหยิง เสกคนให้เป็นจระเข้ เสกใบมะขามให้เป็นผึ้ง ต่อ และแตน เสกดอกจำปาให้เป็นแมลงภู่ เสกหัวปลีให้เป็นกระต่าย ย่นระยะทาง เป็นต้น

2.3 เมืองสรรคบุรี (วัดมหาธาตุ วัดพระแก้ว วัดโตนดหลาย) : สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่แห่งการผสมผสานและแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรม พบคุณค่าในด้านต่อไปนี้

2.3.1 คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ เมืองสรรคบุรีมีมรดกทางสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนา ที่มีแนวคิด รูปแบบการออกแบบและก่อสร้างในบริบทของพื้นที่ที่มีการแลกเปลี่ยนและพื้นที่รอยต่อทางศิลปะ วิทยาการระหว่างวัฒนธรรมสองภูมิภาค (สุโขทัยและอยุธยา) จึงส่งผลให้เกิดความสวยงามแบบผสมผสาน เป็นการสร้างสรรค์รูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปะประดับสถาปัตยกรรมทั้งดงาม ได้แก่

1) วัดมหาธาตุ หรือวัดหน้าพระธาตุ เดิมเรียกว่า “วัดหัวเมือง” หรือ “วัดศิระทอง” มีเจดีย์ทรงปราสาทกลีบบะเพือง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในศิลปะภาคกลางของประเทศไทย โดยรูปแบบของ เจดีย์มีความใกล้เคียงกับเจดีย์ทรงปราสาทกลีบบะเพืองที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี กลุ่มเจดีย์ทรง ปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยม สามารถกำหนดอายุได้ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 20 (โทโมฮิโตะ ทะกะตะ, 2549, น. 42) พระอุโบสถ แบ่งออกเป็น 7 ห้อง มีพะไลด้านหน้าด้านหลัง ภายในอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปนั่ง ก่อด้วยอิฐถือปูน 2 องค์ หลังคาซ้อนกัน 2 ชั้น ซึ่งสันนิษฐานว่ารูปแบบเดิมน่าจะเป็นมุขมีผนังและหลังคาลด ชั้นหนึ่ง มีหน้าต่างด้านหน้าคล้ายมุขเด็จ สันนิษฐานว่าจะคล้ายกับที่พระที่นั่งจันทรพิศาล ในพระนารายณ์ ราชนิเวศ จังหวัดลพบุรี (โทโมฮิโตะ ทะกะตะ, 2549, น. 56)

2) วัดพระแก้ว เจดีย์ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของศิลปะอุทธรณ์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะ แบบปาละของอินเดีย มีลักษณะเด่นคือฐานเป็นสี่เหลี่ยมสองชั้น ชั้นสามเป็นทรงแปดเหลี่ยม เหนือขึ้นไปเป็น องค์ระฆังต่อยอดด้วยเจดีย์ทรงกรวยกลม ในแต่ละชั้นจะมีซุ้มพระพุทธรูปยืนประดิษฐานอยู่ทั้ง 4 ทิศ (ธนธร กิตติกานต์. 2549, น. 24) โดย น. ณ ปากน้ำ (2542, น. 29) บรมครูทางด้านศิลปะไทยถึงกับยกย่องว่าสถูปวัด พระแก้วเมืองสรรคบุรีนี้เป็น “ราชินีแห่งเจดีย์” ในประเทศไทย

3) วัดโตนดหลาย มีเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือดอกบัวตูม รูปทรงแปลกไปกว่าทรงพุ่ม ข้าวบิณฑ์ของสุโขทัยโดยทั่วไป แต่เดิมเจดีย์องค์นี้เป็นเจดีย์ที่พังทลายลงมา จนไม่เหลือร่องรอยของรูปแบบเดิม ต่อมาได้รับการบูรณะใหม่โดยเข้าใจผิดว่าเมืองชัยนาท ที่จังหวัดชัยนาท เคยเป็นเมืองที่พระมหาธรรมราชาลิไท กษัตริย์สุโขทัยเคยมาครองตามที่กล่าวถึงในหนังสือโบราณชินกาลมาลีปกรณ์ จึงได้มีการบูรณะเจดีย์องค์นี้ ให้เป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือดอกบัวตูมที่มีอยู่ในศิลปะสุโขทัย

2.3.2 คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ เมืองสรรคบุรีเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีการแลกเปลี่ยน แนวคิด และองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมและคติความเชื่อระหว่างสองวัฒนธรรมในยุคสมัยสุโขทัยและอยุธยา ตอนต้น เป็นชุมชนเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนโดยอาศัยสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติ (แม่น้ำน้อย) นำมาออกแบบและสรรค์สร้างให้เกิดแนวคูน้ำคันดินเพื่อเป็นปราการป้องกันข้าศึก การคมนาคมขนส่ง และการนำน้ำมาใช้เพื่ออุปโภคบริโภค และเป็นถิ่นกำเนิดของขุนสรรค์ วีรบุรุษแห่งแม่น้ำน้อย และวีรชนค่ายบางระจัน เมืองสรรคบุรี

2.3.3 คุณค่าด้านสังคม ประกอบด้วย

1) เป็นแหล่งเรียนรู้มรดกทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ศิลปะในพระพุทธศาสนาในฐานะพื้นที่รอยต่อทางวัฒนธรรมที่มีการผสมผสาน การแลกเปลี่ยน และการบูรณาการวิทยาการ การออกแบบและการก่อสร้างสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนา

2) ชุนสรวงศ์ เป็นต้นแบบของบุคคลตัวอย่างที่มีความเสียสละ กล้าหาญ และทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมให้กับอนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของแนวคิดและการดำเนินวิถีชีวิตของท่าน (ชุนสรวงศ์)

2.3.4 คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศและทรัพยากรน้ำที่ไหลผ่านแม่น้ำน้อยเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญต่อพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบเมืองสรรคบุรี เช่น การปลูกข้าว และการทำสวนส้มโอ นอกจากนี้ระบบนิเวศตามริมฝั่งแม่น้ำน้อยยังเป็นถิ่นที่อยู่อาศัย หลบภัย และวางไข่ของสัตว์น้ำ และการเป็นพื้นที่เชิงอนุรักษ์พันธุ์ไม้พื้นถิ่น โดยเฉพาะต้นยางนาที่ขึ้นเป็นหย่อมพื้นที่ นอกจากนี้แม่น้ำน้อยยังเป็นแนวเชื่อมต่อทางนิเวศ (Ecological Corridor) ของสัตว์น้ำและนกที่สำคัญในลุ่มน้ำเจ้าพระยา

2.3.5 ความแท้ดั้งเดิม มรดกทางสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนาได้รับการรักษารูปแบบและปฏิสังขรณ์ภายใต้การผสมผสานความหลากหลายของศิลปวัฒนธรรมในคติความเชื่อด้านการออกแบบอาคารในพระพุทธศาสนาในแบบสุโขทัย อุทอง ลพบุรี และอยุธยา

2.3.6 เอกลักษณ์ ความศรัทธาของอนุชนรุ่นหลังที่มีต่อวีรกรรมความกล้าหาญ เข้มแข็ง และเสียสละของชุนสรวงศ์ในการสู้รบเพื่อปกป้องบ้านเมือง

2.3.7 อัตลักษณ์ ความเป็นเมืองหน้าด่านในอดีตจึงกลายเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนและแหล่งรวบรวมความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมจึงก่อให้เกิดการสร้างสรรคสถาปัตยกรรมในพุทธศาสนายุคสมัยต่าง ๆ เช่น ลพบุรี สุโขทัย และอยุธยา

2.4 วัฒนธรรมมูลธารวิหาร : ความมั่นคงของเมืองชัยนาท พบคุณค่าในด้านต่อไปนี้

2.4.1 คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ วัดธรรมามูลธารวิหาร มีการออกแบบวางผังสูงต่ำแตกต่างกัน รวมทั้งตำแหน่งและระยะที่ตั้งของอาคารที่มีการจัดวางแบบซ้อนเหลื่อม ซึ่งลักษณะเหล่านี้เป็นการออกแบบทางภูมิสถาปัตยกรรมที่สามารถสร้างสรรคที่ว่างและพื้นที่ปิดล้อมให้เกิดเป็นภูมิทัศน์ที่มีความหลากหลายของมุมมองและสอดคล้องกลมกลืนไปกับแม่น้ำเจ้าพระยาและเขตรธรรมามูล โดยสภาพแวดล้อมโดยรวมมีความร่มรื่น สงบ และสวยงามของวัดที่ตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนเกษตรกรรมและวิถีชีวิตอารยธรรมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

2.4.2 คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ เป็นวัดที่ก่อตั้งและบูรณปฏิสังขรณ์โดยพระมหากษัตริย์หลายรัชกาล นับว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีประวัติศาสตร์การก่อสร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น โดยมีพระมหาธรรมราชา กษัตริย์แห่งราชวงศ์สุโขทัย เป็นผู้สร้างวัด พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เคยเสด็จมาที่วัดนี้ เช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จมาที่วัดธรรมามูลถึง 3 ครั้ง คือ ใน ร.ศ.120 ร.ศ.125 และ ร.ศ.127 (รวมทั้งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) และสมเด็จพระบรมราชินีนาถยังได้เสด็จมานมัสการหลวงพ่อธรรมจักรที่วัดแห่งนี้ด้วย แสดงให้เห็นถึงความสำคัญอย่างต่อเนื่องของวัดแห่งนี้ที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์

2.4.3 คุณค่าด้านสังคม หลวงพ่อธรรมจักรเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดชัยนาท มีการนำสัญลักษณ์พระธรรมจักรมาเป็นสัญลักษณ์และตราประจำจังหวัดชัยนาท และเป็นศูนย์รวมจิตใจและศรัทธาของคนชัยนาท

2.4.4 คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม วัดธรรมามูลวรวิหารและเขารธรรมามูลเป็นพื้นที่อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการให้บริการทางนิเวศแก่พื้นที่เกษตรกรรมลุ่มน้ำเจ้าพระยา โดยเฉพาะความหลากหลายทางชีวภาพของนกประจำถิ่น

2.4.5 ความแท้ดั้งเดิม ได้แก่

1) ทำเลที่ตั้งของวัดธรรมามูลวรวิหารที่ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นภูมิปัญญาการเลือกถิ่นฐานที่ตอบสนองและสอดคล้องกับเส้นทางคมนาคมและการตั้งถิ่นฐานที่หลีกเลี่ยงและลดผลกระทบความรุนแรงของกระแสน้ำและระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา

2) เขารธรรมามูลเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ทางธรรมชาติของระบบนิเวศ โดยเฉพาะพืชพื้นถิ่นและความสัมพันธ์ระหว่างภูมิประเทศกับแม่น้ำเจ้าพระยา

3) หลวงพ่อธรรมจักร เป็นพระพุทธรูปศิลปะร่วมสมัยเชียงแสน-สุโขทัย พุทธลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางห้ามญาติประทับยืนบนฐานรูปดอกบัว พระหัตถ์ขวาทรงยกขึ้นเสมอพระอุระหันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ กลางฝ่าพระหัตถ์ขวามีรอยธรรมจักร นับเป็นเครื่องหมายแห่ง “มหาปฐิสลักษณ์” หรือลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการตามคติอินเดีย

4) วัดธรรมามูลวรวิหาร มีความเป็นวัดในพระพุทธศาสนาที่ได้รับการสืบทอดและทำนุบำรุงรักษาสืบเนื่องมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

2.4.6 เอกลักษณ์ หลวงพ่อธรรมจักร เป็นพระพุทธรูปศิลปะร่วมสมัยเชียงแสน-สุโขทัย ปางห้ามญาติประทับยืนบนฐานรูปดอกบัว พระหัตถ์ขวาทรงยกขึ้นเสมอพระอุระ กลางฝ่าพระหัตถ์ขวามีรอยธรรมจักร เป็นเครื่องหมายแห่ง “มหาปฐิสลักษณ์” หรือลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ จังหวัดชัยนาทจึงนำสัญลักษณ์ “พระธรรมจักร” มาเป็นสัญลักษณ์และตราประจำจังหวัด

2.4.7 อัตลักษณ์ ทำเลที่ตั้งและสภาพภูมิประเทศของวัดธรรมามูลวรวิหารที่ตั้งอยู่เชิงเขาริมแม่น้ำเจ้าพระยา นับเป็นภูมิทัศน์ของวัดที่แตกต่างจากทำเลที่ตั้งของวัดโดยทั่วไปในลุ่มน้ำเจ้าพระยา วัดธรรมามูลฯ จึงเป็นพื้นที่สังเกตกำลังพลและการเคลื่อนทัพของข้าศึกตั้งแต่ในอดีต แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน วัดธรรมามูลวรวิหารมีภูมิทัศน์ที่ผสมผสานกันระหว่างพื้นที่ราบลุ่ม แม่น้ำ และภูเขาอยู่รวมในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งหาทำเลที่ตั้งและภูมิทัศน์ในลักษณะเดียวกับวัดธรรมามูลวรวิหารได้ยากในพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยา

2.5 วัดพระบรมธาตุวรวิหาร : แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมแห่งเมืองชัยนาท พบคุณค่าในด้านต่อไปนี้

2.5.1 คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ ได้แก่

1) สภาพแวดล้อมของภูมิทัศน์โดยรอบเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีความสงบ ร่มรื่น และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและวิถีชีวิตประจำวันของชุมชน

2) คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ของมรดกทางสถาปัตยกรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุที่ปรากฏในวัดพระบรมธาตุวรวิหาร ได้แก่ (1) พระเจดีย์ประธานวัดพระบรมธาตุวรวิหาร องค์เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ องค์เจดีย์เป็นทรงกลมตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสซึ่งต่อมุมขึ้นไปรองรับ ได้องค์ระฆังมีซุ้มจระนำเล็ก ๆ ทั้ง 4 ด้าน ภายในประดิษฐานพระปรางค์นาคปรกทั้ง 4 ทิศ หน้าบันของซุ้มจระนำมีสองชั้นซ้อนกัน มีปูนปั้นประดับเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานบัวหงาย 4 กลีบอยู่ตรงกลางหน้าดักกว้าง 23 เซนติเมตร สูงจากฐานจรดพระเศียร 31 เซนติเมตร ทรงจีวรแบบห่มตอง หรือห่มเฉียง ผ่าสังฆาฏิพาดลงมาเกือบถึงฝ่าพระหัตถ์ ลักษณะของพระเศียรและพระพักตร์มีเค้าของศิลปะลพบุรีหรืออุทธรุ่นแรก ระหว่างซุ้มจระนำนี้มีผนังทำเป็นมุขเหลี่ยมขึ้นไปรองรับองค์ระฆัง และเหนือมุขระหว่างหน้าบันของซุ้มจระนำยังทำเป็นเจดีย์ขนาดเล็ก มีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปอีกหลายองค์เรียงรายอยู่โดยรอบ จากนั้นถึง

องค์ระฆังทรงกลมรองรับ ปลีย่อส่วนบนสุดมีลักษณะเป็นโลกประดับ ทำนองเป็นฉัตรประดับอีกต่อหนึ่ง เป็นเจดีย์แบบศรีวิชัย คือ การนิยมใช้เจดีย์เล็ก ๆ ประดับสถาปัตยกรรมรวมกับเจดีย์ทรงกลมแบบสุโขทัยและมักจะจัดว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบอู่ทอง (อยุธยาตอนต้น) (2) วิหารเก่าห้องหรือพระวิหารหลวง ที่เรียกว่า วิหารเก่าห้อง เพราะนับช่วงเสาได้ถึงเก้าช่วงเสาหรือเก้าห้อง ซึ่งเป็นอาคารค่อนข้างใหญ่ สถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา ตำแหน่งที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพระเจดีย์ประธานวัดพระบรมธาตุวรวิหาร (กองบรรณธิการศิลปวัฒนธรรม, 2558, น. 59) แต่มีร่องรอยการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ในระยะหลังมาหลายครั้ง ปัจจุบันพระวิหารดังกล่าวเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ขนาดกว้าง 13 เมตร ยาว 24 เมตร (3) พระอุโบสถ อยู่ทางด้านใต้ติดกับพระวิหาร เชื่อว่าคงสร้างพร้อม ๆ กับพระวิหาร แต่ปัจจุบันมีร่องรอยการบูรณะซ่อมแซมในสมัยหลังหลายครั้ง ขนาดกว้าง 9 เมตร ยาว 24 เมตร มีพระประธานภายในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทองขนาดใหญ่ปางมารวิชัย ลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธรูปแบบสุพรรณบุรีโดยเฉพาะ รอบนอกพระอุโบสถมีใบเสมาสลักด้วยหินทรายเป็นศิลปกรรมแบบอยุธยาปรากฏอยู่

2.5.2 คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ วัดพระบรมธาตุวรวิหาร เป็นวัดที่มีพระมหากษัตริย์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจวบจนรัตนโกสินทร์เสด็จมาทรงนมัสการพระบรมสารีริกธาตุ และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับประกอบพิธีพุทธาภิเษกของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในอดีต บริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าวัดพระบรมธาตุวรวิหารเป็นพื้นที่ที่ปรากฏในบันทึกว่ามีการนำน้ำไปใช้ในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยานอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนเมืองชัยนาทตั้งแต่สมัยขอมในอดีต ซึ่งวัดพระบรมธาตุหรืออีกชื่อหนึ่งเรียกว่า “วัดหัวเมือง”

2.5.3 คุณค่าด้านสังคม ได้แก่

1) ประเพณีแห่ผ้าห่มพระธาตุทางเรือ จากบริเวณหน้าจวนผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาทไปจนถึงวัดพระบรมธาตุวรวิหาร จัดขึ้นในช่วงเข้าพรรษา นับเป็นกิจกรรมการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อทำนุบำรุงและสืบสานประเพณีการสักการะพระบรมสารีริกธาตุ ตลอดจนสร้างความสามัคคีและเชื่อมโยงพุทธศาสนิกชนให้ใกล้ชิดกับพุทธศาสนา

2) บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์กลางวิหารและน้ำมนต์จากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์เป็นความมั่นคงทางจิตใจของผู้ศรัทธาและเลื่อมใสให้เกิดสิริมงคลในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

2.5.4 คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม บริเวณหน้าวัดพระบรมธาตุติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแหล่งอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์สัตว์น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา

2.5.5 ความแท้ดั้งเดิม องค์พระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเจดีย์พระบรมธาตุที่มีพัฒนาการการออกแบบก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์อย่างต่อเนื่องสืบทอดในแต่ละยุคสมัยตั้งแต่สมัยขอม ศรีวิชัย สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์

2.5.6 เอกลักษณ์ พระบรมสารีริกธาตุและเจดีย์พระบรมธาตุ เจดีย์ทรงปราสาทยอดที่เป็นวิวัฒนาการของเจดีย์แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง องค์เจดีย์พระบรมธาตุก่อด้วยศิลาจับเป็นก้อนเดียวกันทั้งองค์ตามพระราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ

2.5.7 อัตลักษณ์ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่แสดงความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยของอารยธรรมลุ่มน้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่สมัยขอม ศรีวิชัย สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์

2.6 เชื่อนเจ้าพระยา : เสาหลักการเกษตรของประเทศ พบคุณค่าในด้านต่อไปนี้

2.6.1 คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ สภาพแวดล้อมของเชื่อนเจ้าพระยาตั้งอยู่ท่ามกลางความเป็นธรรมชาติของพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำจึงเกิดที่ว่างขนาดใหญ่ สามารถมองเห็นทิวทัศน์ของสายน้ำ วิถีชีวิตและพื้นที่เกษตรกรรมเป็นภาพมุมกว้าง (Panorama) ทั้งในระยะใกล้และไกล ด้วยประวัติศาสตร์และความสำคัญในอดีตของพื้นที่เป็นจุดกำเนิดโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ครั้งแรกของประเทศในการยกระดับคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพ

2.6.2 คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ เป็นหลักฐานที่แสดงถึงรากฐานการบริหารจัดการน้ำในระบบชลประทานแห่งแรกของรัฐอย่างเป็นทางการ โดยเริ่มต้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วิศวกรชาวเนเธอร์แลนด์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ คือ นายเย โฮมัน วันเดอร์ ไฮเด เดินทางมาประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2445 (กุลประภัสสร รำพึงจิตต์, 2556, น. 24) และใช้เวลาอีก 8 เดือนต่อมาในการสำรวจทุ่งราบภาคกลาง ทำให้ทราบว่าบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาในจังหวัดชัยนาทเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการสร้างเชื่อน หลังจากนั้นเป็นเวลาอีก 48 ปี จึงปรากฏเชื่อนทดน้ำขนาดใหญ่เกิดขึ้น ณ จุดที่ นายเย โฮมัน เสนอไว้

2.6.3 คุณค่าด้านสังคม ได้แก่

1) เชื่อนเจ้าพระยาเป็นแหล่งเศรษฐกิจชุมชนด้านการประมงของจังหวัดชัยนาทและเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของการทำเกษตรกรรมในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งเกษตรกรรมมีความผูกพันกันมาก ก่อนที่จะมีการสร้างเชื่อน ชาวบ้านทำนาหว่านโดยใช้ไถ แล้วคอยให้ฝนตก แต่หากฝนไม่ตกจะแห้งแล้งไปทั่ว ภายหลังการสร้างเชื่อนทำให้มีความเขียวชอุ่ม ทำนาได้มากขึ้น ผลผลิตก็เพิ่มขึ้นไม่เฉพาะชาวชัยนาทเท่านั้นแต่รวมถึงอีกหลายแห่งของภาคกลาง นอกจากนี้กลุ่มทำสวนและเลี้ยงปลาก็ได้ผลประโยชน์ตามไปด้วย

2) เชื่อนเจ้าพระยาเป็นเสมือนเครื่องมือป้องกันอุทกภัยและอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นจากน้ำ ในอดีตบริเวณที่จะทำการสร้างเชื่อน พอน้ำเหนือหลากมาทำให้น้ำท่วมอย่างมากบริเวณวัดโคกเข็มมีวังน้ำวนเรียกว่า วังแม่ลูกอ่อน เพราะแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณนั้นเป็นโค้ง ทำให้น้ำหมุน เรือจมบ่อยมาก เมื่อสร้างเชื่อนเสร็จก็ไม่มีน้ำวนอีก

2.6.4 คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม เชื่อนเจ้าพระยามีความหลากหลายทางชีวภาพของชนิดพันธุ์ปลา และความหลากหลายทางชีวภาพของนกประจำถิ่นและนกอพยพ

2.6.5 ความแท้ดั้งเดิม เชื่อนเจ้าพระยาเป็นผลผลิตทางความคิดด้านการจัดการน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยาจนถึงอ่าวไทยและถูกพัฒนาเป็นโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างต่อเนื่องจวบจนปัจจุบันเชื่อนเจ้าพระยาได้กลายเป็นเสาหลักการเกษตรของประเทศ ซึ่งหัวใจสำคัญของโครงการชลประทานพัฒนาลุ่มน้ำเจ้าพระยา เพื่อการเพาะปลูกสำหรับพื้นที่ราบภาคกลางสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ที่มีการริเริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม, 2558, น. 240)

2.6.6 เอกลักษณ์ เชื่อนคอนกรีตสำหรับทดน้ำและเก็บกักน้ำในลำน้ำของลุ่มน้ำเจ้าพระยาที่ตั้งอยู่ในระดับความสูงของพื้นที่ที่สามารถจัดสรรน้ำได้ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่ชลประทานจังหวัดชัยนาท ลพบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง สุพรรณบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี นครปฐม สมุทรสาคร สมุทรปราการ และกรุงเทพมหานคร

2.6.7 อัตลักษณ์ เชื่อนเจ้าพระยาและพื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพของนกในป่าเขตร้อนที่หากินในระบบนิเวศน้ำจืด

จากการศึกษาคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท พบว่า แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีคุณค่าความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์อย่างมาก ได้แก่ วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดพระบรมธาตุวรวิหาร และเมืองสรรคบุรี ส่วนเขื่อนเจ้าพระยาและสวนนกชัยนาท มีคุณค่าความสำคัญทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวและชุมชนได้ตระหนักถึงอัตลักษณ์ที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยวผ่านการนำข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการวิจัยมาใช้เป็นกรอบของกระบวนการสื่อความหมายผ่านการสร้างเรื่องเล่าหรือเรื่องราวที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวผ่านเรื่องเล่า

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลได้ว่า จังหวัดชัยนาทมีแหล่งท่องเที่ยวหลัก 6 แห่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัด โดยสามารถจำแนกประเภทแหล่งท่องเที่ยวหลักเป็น 2 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน และวัฒนธรรม ได้แก่ วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดพระบรมธาตุวรวิหาร และเมืองสรรคบุรี โดยกำหนดกรอบแนวคิดคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม 8 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าทางด้านวิทยาศาสตร์ คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม ความแท้ดั้งเดิม เอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ (Australia ICOMOS International Council of Monuments and Site, 1999) ทั้งนี้ได้กำหนดใจความหลัก (Theme) ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ที่สำคัญของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ สวนนกชัยนาท : จากเศษฟางสู่ความภาคภูมิใจของชาวชัยนาท วัดปากคลองมะขามเฒ่า : หลวงปู่ศุข...ปราชญ์ของแผ่นดิน วัดธรรมามูลวรวิหาร : ความมั่นคงของเมืองชัยนาท วัดพระบรมธาตุวรวิหาร : แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมแห่งเมืองชัยนาท เขื่อนเจ้าพระยา : เสาหลักการเกษตรของประเทศ และ เมืองสรรคบุรี : สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่แห่งการผสมผสานและแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากลักษณะทางสถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรม และคติชนวิทยาที่เกี่ยวข้องเนื่องในรูปแบบของเรื่องราว (story) และคุณค่า (value) ที่สามารถกำหนดตราสินค้า (Branding) ทางการท่องเที่ยวในประเด็น “วัด นก เขื่อน” (สยามล ชัยรัตน์อุดมกุล และคณะ, 2553, น. 1) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณิชกุล กุลิสร์ และคณะ (2553, น.3) ที่พบว่า ตราสินค้าทางการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น และการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นสามอันดับแรกที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความเห็นตรงกันว่าเป็นสัญลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท ซึ่งข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยวให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่ได้อธิบายไว้ในข้างต้นสามารถให้ประโยชน์ทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติที่นักวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท สามารถนำผลการวิจัยไปปรับปรุง พัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 6 แห่งของจังหวัดชัยนาท ซึ่งมีประโยชน์ต่อผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว โดยการจัดการด้าน

การสื่อความหมายท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว ให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาทมากขึ้น อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนในท้องถิ่นหันมาให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันจะเป็นการช่วยให้เกิดการเพิ่มรายได้และการสร้างมูลค่าจากแหล่งท่องเที่ยวก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต่อไป

2. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอื่น ๆ ของจังหวัดชัยนาท เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงมากขึ้น และศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมชุมชนและท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจ สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2542). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดชัยนาท*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. (2558). *ประวัติชัยนาท*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- กุลประภัสสร รำพึงจิตต์. (2556). *ผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการน้ำตามแผนยุทธศาสตร์ กรมชลประทาน พ.ศ. 2553 -2556 : ศึกษากรณีสำนักชลประทานที่ 11*. (คุษณินพนธ์ปริญญาคุษณินบัณฑิต). วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, กรุงเทพมหานคร.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดชัยนาท*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- โทโมฮิโตะ ทะคะตะ. (2549). *แบบอย่างของเจดีย์ในเมืองสรรคบุรีกับการสะท้อนความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- ณัฏฐ์ กุลิษฐ์ และคณะ. (2553). *แผนการตลาดการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการบนฐานข้อมูลพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดชัยนาท*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ธนธร กิตติกันต์. (2549). *เจดีย์วัดพระแก้ว สรรคบุรี จังหวัดชัยนาท*. (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง). (2542). *เที่ยวเมืองศิลปอยู่ทอง*. กรุงเทพมหานคร: ดันอ้อ.
- สยามล ชัยรัตนอุดมกุล และ วิลาศ เทพทา. (2553) *การพัฒนากายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Australia ICOMOS International Council of Monuments and Site. (1999). *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance 1999*. Retrieved from https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/BURRA_CHARTER.pdf